

PRILOGA „ZVONČKU“

Cvetoča ameriška agava na ižanskem gradu.

Popisal in ilustroval *Fr. Rojec.*

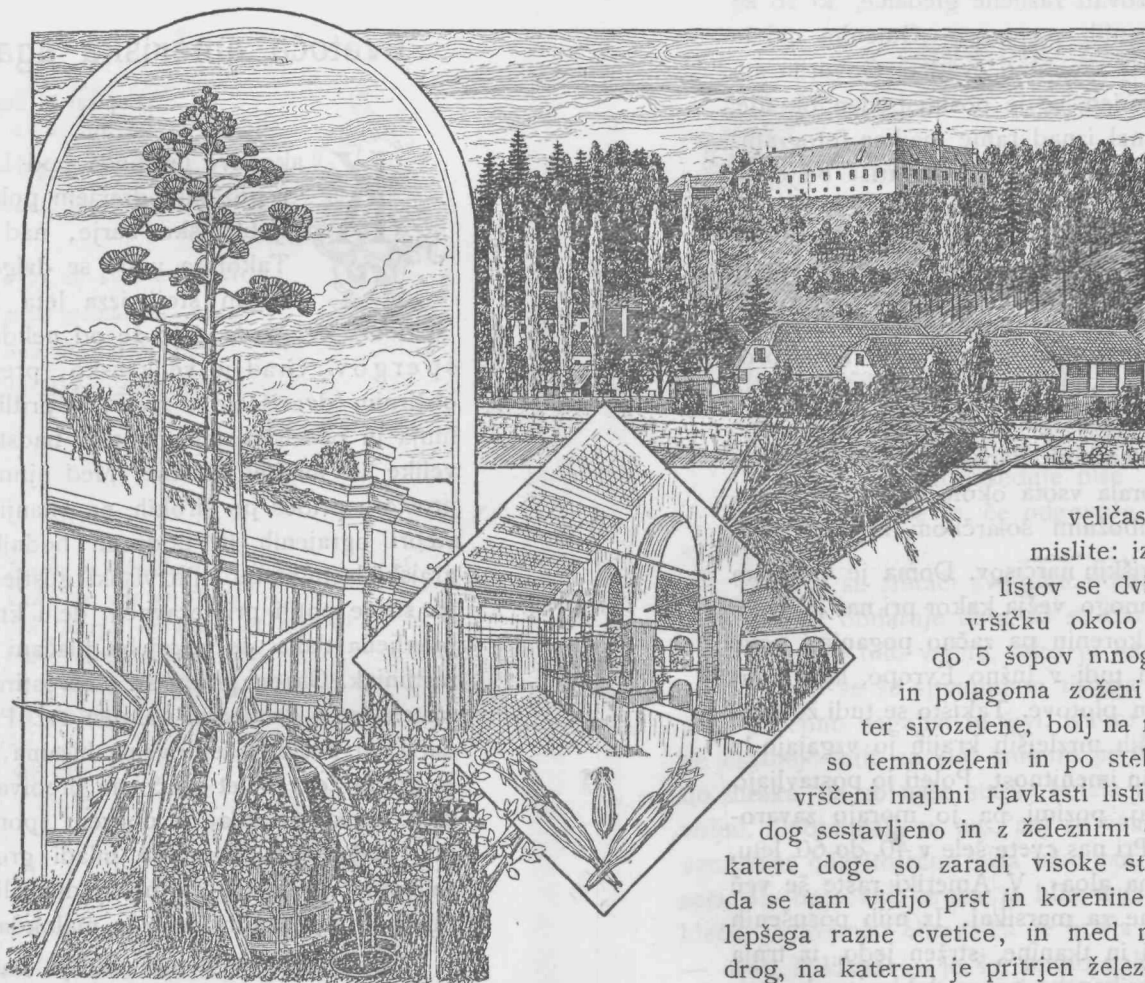
Kake dve uri hodá pod Ljubljano proti jugovzhodu stoji v znožju z gozdnim drevjem pokritega pogorja, ki obkroža na tej strani ljubljansko barje, nad sto hiš broječa vas Studenec ali Ig. Takoj za vasjo se dviga podolgovat srednje visok holm, na katerem stoji izza leta 1848. zgodovinsko dobro znani ižanski grad, ki je že od nekdanj last grofov Turjačanov ali Auerspergov. Grad je velikansko, preprosto zidano enonadstropno poslopje z obširnimi dvoriščem v sredi; v pritličju so hlevi, gospodarske shrambe, kuhinja in poselska stanovanja, v nadstropju pa se vrsté druga za drugo krasne, velike in majhne sobane. Med njimi je tudi domača kapela. V te notranje prostore prideš po širokih, na vnanji strani z močnimi zidovi in s kamenitimi stebri ograjenih in podprtih hodnikih. Tu so nekdanj bivali plemenitaški grajski lastniki ter njih visoki gostje; spodaj na dvorišču in okolo na polju pa so se potili pri težavnem delu kmetiški tlačani in pozneje, ko je bila odpravljena tlaka, še nekaj let plačani posli in najemniki. Za gradom je velik rastlinjak. Okrog gradú se razprostira s cipresami in z gozdnim drevjem porasten ter s cveticami nasajen vrt. Pod gradom ob cesti je pristava z gospodarskimi poslopji ter dvema hišama, kjer je sedaj nastanjena ižanska pošta. V gradu že več let nihče ne prebiva. Odkar je umrla stara grofica, ki živi med Ižanci še zdaj v dobrem spominu zaradi dobrotljivosti in pobožnosti, od tistega časa stanujejo mladi grofje v drugih svojih graščinah in le po redkokrat prihajajo za nekaj dni ali tednov na ižanski grad. Tudi zvedavi tujec se v sedanjih časih le malokdaj približa temu gradu.

Spomladi in poleti pridejo časih ob lepem vremenu v nedeljo popoldne ižanska dekleta z belimi predpasniki tako »malo na izprehod« gori h gradu, ogledujejo po vrtu razne cvetice in pisano grmovje, gledajo doli po svetu izpred glavnih grajskih vrat, od koder se odpira očem lep razgled na ravno polje proti Krimu in Ljubljani, na belo ljubljansko mesto in tjakaj na sinje gorenjske snežnike, potem pa sedejo na pripravno klopico pod senčnatim drevjem tik bele vrtné stezice ter zapoje kako domačo popevko, n. pr.: »Ptice po zraku, zraku letajo« i. t. d. A ob delavnikih je navadno okrog gradu vse tiho in mirno, ako ne oživljajo vrta vrtnarjeva Štefanka in Davorinček ter

nadučiteljeva Mici in Francek z glasnim govorjenjem, klicanjem in popevanjem šolskih pesemc.

Letos meseca vel. srpana in kimavca pa je imel izanski grad silno veliko obiskovalcev. Kadarkoli se je ob delavnikih čez dan odpravil domačin proti gradu, je srečal na poti ali našel ob gradu več tujcev; a ob nedeljah je drdrala po cesti od Ljubljane in Škofljice proti gradu in nazaj premnoga gosposka kočija in premnog preprost kmetiški koleselj z radovednimi gledalci. In kaj so vsi ti tujci hodili gledat k izanskemu gradu? Časopisi so bili raznesli zanimivo novico, da cvete na vrtu izanskega gradu »stoletna aloa«, ki pa se imenuje s pravim imenom »ameriška agava.« Ker je ta cvetice prinesena v naše kraje iz daljne tuje dežele in pri nas jako poredkoma cvete, si jo je vsak želel videti ter se je v ta namen napotil o prvi priložnosti na izanski grad.

Lahko si mislite, mladi »Zvončkovi« bralci, da je tudi mene jako mikalo, ogledati si to imenitno ameriško agavo. Ker so ravno takrat bivali s svojo mamico moj triletni Vladko in njegovi mlajši sestrici Milena in Emica na Igu, sem si želel toliko bolj kakor hitro mogoče obiskati ta kraj, da bi tam razen omenjene cvetice tudi svojo ljubljeno družinico zopet videl. Ta želja se mi je kmalu izpolnila. V drugi polovici meseca vel. srpana sem pohitel nekega popoldneva čez »Dolenjski most« in po ravni izanski cesti proti Igu. Ko sem se približal vasi, sem zagledal pred vasjo zunaj ob cesti z enim konjem vprežen voz in okrog njega moje drage, ki so vsak po svoje pomagali staremu možu, maminemu očetu, nakladati buče in zelenjavo iz zelnika na voz. Vladko me je že iz dalje izpoznal ter zaklical mamici: »Mama, lej, ata gé!« Potem pa mi je priteknel naproti in poizkušal s svojim okornim jezičkom dopovedati mi, kaj dela pri starem ati, pri stari mami, pri teti Ani i. t. d. ter me povpraševal, kje sem bil tako dolgo in kaj sem delal. Med tem je bil voz naložen. Vsi sedemo nanj, stari oče spredaj, mi drugi pa zadaj. Voznik požene, in voz se začne pomikati proti domu. A Vladko ni hotel dolgo ostati med nami. Presedel se je naprej k staremu očetu in potem venomer vpil na konja, rekoč:

»I, kon!« Tako smo se pripeljali domov, ko se je že mračilo. — Naslednjega dne smo se vsi napotili h gradu. Spotoma sem se jako veselil, da bom že skoraj videl tako slovečo cvetico, o kateri toliko pišejo po časopisih in ki jo hodijo gledat imenitni in preprosti ljudje iz bližnjih in daljnih krajev. Pri tem pa nisem pozabil na vas, dragi slovenski dečki in deklice, ki tako radi berete naš ljubi »Zvonček«, a bivate razkropljeni daleč okrog po lepi slovenski domovini, tako da vam ni mogoče priti pogledat cvetoče ameriške agave na izanskem gradu. Zato sem vzel s seboj svinčnik in list papirja

s trdnim sklepom, da jo narišem in potem priobčim njeno natančno podobo v »Zvončku«.

Ko pridemo h gradu, so bili tam že spredaj imenovani vrtnarjevi in nadučiteljevi otroci. Jaz si z velikim zanimanjem ogledam čudovito vrtno znamenitost od vseh strani, nato pa sedem pod njo na klopico ter jo začnem risati; a otroci se podadó z mamico okrog gradú, gledat še drugih reči, da me niso motili pri delu. Narisal sem jo natančno tako, kakršna je v prirodi, in prav tako vidite zdaj tudi tu v »Zvončku«. Pa je tudi res krasna in

veličastna ter občudovanja vredna cvetice. Le pomislite: iznad debelih sabljastih in čez meter dolgih listov se dviga 6 m in 30 cm visoka betva, ki ima v vršičku okolo 30 cvetnih vejic in na vsaki vejici od 3 do 5 šopov mnogoštevilnih cvetov in popkov. Debeli mesnati in polagoma zoženi listi so po robih nazobčani in bodičasti ter sivozelene, bolj na modro cikaste barve. Cvetno steblo in popki so temnozeleni in po stebelu so, kakor vidite tu na sliki, lepo razvrščeni majhni rjavkasti listi. Cvetica je vsajena v veliko, iz hrastovih dog sestavljeno in z železnimi obroči nabito, škafo podobno posodo; nekatere doge so zaradi visoke starosti že skoro popolnoma segnite, tako da se tam vidijo prst in korenine v posodi. Okrog posode so nasajene zaradi lepšega razne cvetice, in med njimi je spredaj v zemljo zabit nizek lesen drog, na katerem je pritrjen železen nabiralnik za denar in nad njim deščica s slovenskim in nemškim napisom: »Prostovoljni darovi za ubožno šolsko mladino«.

Ko sem dne 21. vel. srpana prvič videl in narisal to cvetico, ni imela še nobenega dodobra razvitega cveta, temveč same popke, ki se delé v dva dela, in sicer v spodnji drobnejši del, ki tvori pestič ali plodnico, in v zgornji debelejši del, ki tvori cvetni obod. V nedeljo 13. vinotoka pa sem jo zopet obiskal, in takrat je že odcvetevala. Bilo je videti samo še nekaj cvetov prav v vršičku, cveti na spodnjih in srednjih vejicah pa so bili že odpadli. Popol-

noma razcveten cvet se za mnogo ne izpremeni od popka. Ta se ob času cvetenja na vrhu le nekoliko porumeni, odpre ter razdeli v šest ozkih lističev. Iz odprtine požene šest dolgih prašnikov s povešenimi prašnicami in nekoliko krajša pestičeva nitka, ki ima glavico na koncu. Bledorumeni cveti so s prašniki vred 12 do 13 *cm* dolgi. Po nekolikodnevnem cvetenju se njih zgornji deli posuše in skrčijo, pestiči pa izdatno odebele ter dobe trookroglobato obliko. V spodnjem kotu štirioglate sličice vidite narisan tak razvit plod in poleg njega dva cveta.

Med risanjem sem imel priliko, opazovati različne gledalce, ki so se vrstili okrog ameriške agave, ter poslušati njih pogovore. Omenim naj le dva mlada častnika, ki sta prišla tačas gledat zanimivo cvetico. Govorila sta nam bratski češki jezik. Ko sta ogledala cvetico, se je postavil eden tik nje, drugi pa se je oddaljil za nekaj korakov, snel iznad rame majhen fotografijski aparat ter fotografoval cvetico in zraven nje stoječega tovariša od dveh strani. Nato sta spustila vsak nekaj drobiža v železen nabiralnik. Pri tem je eden rekel: »Za Slovince!«

O tisti priliki sem tudi slišal pripovedovati, da je pred nekaj dnevi prišel v ižanski grad neki gospod iz Ljubljane ter ponujal za cvetočo ameriško agavo njenemu lastniku 1000 kron. Ali grajski lastnik je ni hotel prodati, ampak je dopustil, da je cvetela zunaj pod milim nebom, kjer jo je lahko vsak videl zastoj. Gospodu nadučitelju z Iga je pa dovolil, da sme od nje nabirati v nabiralnik prostovoljnih denarnih darov za ubožno šolsko mladino. Na teh darovih se je končno nabrala vsota okolo 140 kron, s katerimi se bo že dalo nekaj storiti v prid ubožnim šolarčkom in šolaricam.

Ameriško agavo štejemo v vrsto ameriških narcisov. Doma je v vročih krajih južne Amerike. V domovini zraste mnogo večja kakor pri nas in cvete v 6. do 8. letu. Ko odcvete, se posuši, iz korenin pa začno poganjati nove kali. Iz Amerike so jo zanesli v 15. stoletju tudi v južno Evropo, kjer sedaj raste kot divja; z njo zasajajo žive ograje in plotove. Takisto se tudi že dobi zdvijana po bregovih severne Afrike. V naših mrzlejših krajih jo vzgajajo le v večjih vrtih kot posebno vrtno olepšavo in imenitnost. Poleti jo postavljajo v leseni posodi na vrtu na suh solnčen kraj, pozimi pa jo morajo zavaroovati proti mrazu v zakurjenem rastlinjaku. Pri nas cvete šele v 40. do 60. letu, in ji pravijo zaradi tega navadno le »stoletna aloa«. V Ameriki raste še več vrst agav. Vse so prav koristne in porabne za marsikaj. Iz njih posušenih listov napravljajo vlakno in predivo za vrvi in tkanine, stržen jedo, iz trnja delajo klince in igle, in od tako zvane meksikanske agave dobivajo ob času cvetenja sok, iz katerega napravljajo znamenito zdravilno pijačo. Korenino neke druge agave rabijo tudi za zdravilo proti neki nalezljivi bolezni.

Koliko je stara ameriška agava, ki se je letos razcvetela na ižanskem gradu — o tem se ne more zvedeti nič natančnega in zanesljivega, ker so jo dobili v grad že pred mnogimi leti. Nekateri trdijo, da je stara 108 let, ali to število je nemara previsoko. Vendar pa pravijo oni, ki so že videli njene cvetoče vrstnice drugje v naših krajih ali pa v Dalmaciji in Italiji, da

je ta nenavadno krasna in velika, in nikomur ni žal, da jo je prišel gledat. Izmed vseh njenih gledalcev pa smem gotovo biti najbolj zadovoljen jaz, ker morem zdaj njeno natančno podobo s popisom vred in poleg te tudi podobo gradu, pri katerem je cvetela in v katerem je sedaj posušena shranjena, poznim potomcem v spomin razposlati v »Zvončku« po vsi mili slovenski domovini pridni šolski mladini v pouk in kratek čas!

Svetnik z dobrim srcem.

Spisal *Peter Petrovič*.

aj veste, koga mislim.

No, uganili ste — svetega Miklavža!

Ta mesec potuje križem sveta, bogato obložen z najrazličnejšimi darovi, da jih razdeli med dobre in pridne otroke.

Ponoči pride in potrka na okno ter vpraša: »Mamica, kakšni so pri vas otroci?«

In mamica odgovore: »Hvala Bogu, dobri so in pridni!«

In dobri svetnik jim ponuja svoje darove ter pravi: »To je za tega, to za onega; to je za to, to za ono!«

Potem odide do sosednje hiše . . .

A vse drugače je, če odgovore mamica: »Jož, otroci so pri nas hudobni in leni!«

Takrat se zmračí svetniku obraz, zaloputne okno in naglo odide k sosedovim, da obdaruje tiste, ki so darov vredni.

Tako je bilo vedno, tako je danes in tako ostane v bodoče!

Dobro se še spominjam tistega leta, ko smo bili otroci v naši sosesčini prav posebno nagajivi in živi. Kakor verice smo bili, ki vam ves ljubi dan ne ostanejo niti za pol minute pri miru. To je bila krika in vika od zore do mraka, da so naše starše bolela ušesa in da so bili z nami prav nezadovoljni. Opominjali so nas, naj se vendar vedemo dostojno in lepo — ali povem vam odkritosrčno, da niso sami opomini kar nič izdali! Treba je bilo seči po brezovki; treba je bilo tega in onega celo postaviti v kot, kjer je klečal in kremžil obraz. Pa je prišla še hujša kazen! Svetnik z dobrim srcem — sveti Miklavž — je šel mimo naših hiš in ni pustil niti trohice na krožnikih, ki smo mu jih bili nastavili.

E, ali smo se držali kisló drugega dne!

Pa smo tudi precej tisti dan sklenili, da bomo živeli odslej tako, da ne bomo žalili niti staršev niti svetega Miklavža. Saj bi se nam lahko pripetila prihodnje leto še večja nezgoda nego se nam je letos. S svetim Miklavžem hodi parkelj — hud in grd mož, z globokim košem in s šibo-pletenko in z velikimi, ostrimi zobmi. Potlačil bi nas v koš in nas pohrustal s kostmi in kožo!